

SmartLand.fi: Tietoperusteisen päätöksenteon edistäminen ja tukeminen maankäyttöpoliitikassa

Hankkeen nimi ja lyhenne: SmartLand

Konsortiojohtaja: Prof. Seppo Junnila

1. Vaikuttavuustavoite

Tässä vaikuttavuuskertomuksessa käsitellään tutkimuksen vaikuttavuutta valtionhallinnon ja luottamushenkilöiden suuntaan, jolloin vaikuttavuustavoite on edistää ja tukea tietoperusteista päätöksentekoa ja lainvalmistelua.

Maankäyttöpoliitikka on käytännössä kokoelma interventioita, joilla kunta voi ohjata maan käyttöä omalla alueellaan. Kunnan oikeus interventioihin määrittyy laissa. Maankäyttöpoliitiikan harjoittaminen nojaa hallintolakiin, kuntalakiin, maankäyttö- ja rakennuslakiin, sekä lukuisiin muihin erityislakeihin ja ohjeisiin. Maankäyttöpoliitiikan keinovalikoimaa ja sen käyttöä ohjaavat valtion ylimmät toimielimistä etenkin eduskunta, valtioneuvosto, ministeriöt ja niiden hallinnonalalla toimivat virastot ja laitokset.

Voidaankin nähdä, että valtionhallinnossa määritetään kunnan mahdollisuudet maankäyttöpoliittisiin toimiin. Kuntien liikkumavara tässä mahdollisuuksien kentässä on suuri, ja käytännössä kunnan poliittinen tasapaino määrittää sen, mitä tavoitteita kunta maankäyttöpoliitikalleen asettaa ja mitä maankäyttöpoliitiikan keinoja se käyttää tavoitteidensa edistämiseksi. Kunnan toimintatavat määritetään kunnanvaltuustossa ja -hallituksessa, sekä toimintalinjauksissa.

2. Mitä ohjelman tavoitetta vaikuttavuuskertomus käsittelee?

Tämä vaikuttavuuskertomus kuvaa konsortion kokonaisvaikuttavuutta ja vaikuttavuustoimenpiteitä nimenomaan valtionhallinnon ja luottamushenkilöiden näkökulmasta.

Tämän vaikuttavuuskertomuksen vaikuttavuustavoitteena on tukea tietoperusteista päätöksentekoa ja lainvalmistelua A valtionhallinnossa sekä B luottamushenkilöiden päätöksenteossa. Vaikka itse tutkimushankkeen konteksti on kansallinen, tuodaan osassa C esille myös kansainvälinen vaikuttavuus ja verkostotoimintaan osallistuminen.

Valtionhallinnon virkahenkilöt ja organisaatiot ovat merkittävässä roolissa maankäyttöpoliitiikan kehittämisessä ja ohjauksessa. Valtionhallinnon virkahenkilöihin ja organisaatioihin liittyvässä vaikuttavuustyössä tavoitteena on tukea tutkimuksellisen tiedon siirtymistä tehokkaasti ohjaus- ja valmistelutyöhön.

Luottamushenkilöt ovat keskeisessä roolissa sekä lainsäätäjän että kunnan maankäyttöpoliittisten päätöstentekijöiden roolissa. Näille toimijoille on ominaista, että heidän tehtäväkuvansa ovat laajoja ja että maankäyttöpoliitiikan tavoitteenasetanta ja keinot ovat heille yksi politiikkasektori muiden joukossa, eivätkä toimijat usein erikoistu nimenomaan maankäyttöpoliitiikkaan. Maankäyttöpoliitiikan luonteelle on ominaista, että samoihin tavoitteisiin voidaan pyrkiä erilaisin maankäyttöpoliittisin keinoin ja myös maankäyttöpoliitiikan tavoitteet ja niiden prioriteetit voivat olla erilaisia eri toimijoille.

Luottamushenkilöihin kohdistuvan vaikuttavuustyön kohteena eivät olekaan henkilöiden arvot, vaan parempi ymmärrys maankäyttöpoliitiikan vaikutuksista. Maankäyttöpoliitiikan instrumenttien vaikutukset eri tavoitteisiin nähdään tässä kontekstissa tietoperustaisena informaationa, ja vaikuttamistavoitteena on vahvistaa luottamushenkilöiden kykyä valita mielekkäitä keinoja erilaisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

Kansainvälisen vaikuttavuuden ja osallistumisen keskeinen näkökulma on Suomessa kerätyn osaamisen ja ymmärryksen levittäminen laajempaan käyttöön sekä samalla hyvien kansainvälisten käytänteiden ymmärtäminen ja oppiminen.

3. Keinot

Vaikuttamisen keinot on tässä kertomuksessa jaoteltu kohderyhmittäin niin, että osa A keskittyy tietoperustaisen päätöksenteon tukemiseen valtion- ja aluehallinnossa, osa B luottamushenkilöihin kohdennettuun vaikuttamistyöhön ja osa C kansainväliseen vaikuttamiseen. Vaikuttavuuden keinot tässä vaikuttavuustavoitteessa painottuvat kohdennetun tiedon tuottamiseen, sen välittämiseen sekä tiedon prosessoinnin ja omaksumisen tukemiseen.

A Tietoperustaisen päätöksenteon tukeminen valtion- ja aluehallinnossa

1. Välitön osallistuminen lainvalmisteluun ja kuulemiset eduskunnassa

Lainsäädännön kehittäminen on keskeinen keino maankäyttöpolitiikan kehittämisessä. Osallistuminen lainvalmistumiseen ja eduskunnan työskentelyyn mahdollistaa tutkimuksen löydösten ja havaintojen viemisen käytäntöön.

2. Osallistuminen valtionhallinnon työryhmiin ja ohjelmiin

Valtionhallinnon työryhmät ja ohjelmat ovat konkreettinen keino edistää temaattista ohjausta ja laajentaa tietopohjaa temaattisilla alueilla. Projektin tutkijat jalkauttavat tiedeperusteista tietoa osallistumalla työryhmien ja ohjelmien toimintaan asiantuntijoina ja arvioijina.

3. Valtio- ja aluehallinnon tilaamat tutkimushankkeet ja selvitykset

SmartLand-hanke tuottaa itsessään merkittävän määrän tietoa ja ymmärrystä maankäyttöpolitiikasta ja sen vaikutuksista. Tutkimuksessa tuotettu empiirinen tieto ei välttämättä kuitenkaan ole suoraan sellaisessa muodossa, jossa sitä voidaan käyttää tietoperustaisen päätöksenteon tukena. Valtionhallinnon toimeksiantamat selvitykset ja tutkimushankkeet mahdollistavat tiedon kommunikoinnin asianomaiselle viranomaiselle relevantissa kontekstissa, ja siten helpottaa tiedon integraatiota päätöksentekoon.

4. Sparraus ja tilaisuudet

SmartLand on toteuttanut yhdessä muiden STEER-tutkimusten kanssa kaksi ministeriöille suunnattua sparrausklinikkaa. 'Vaikuttavat ohjauskeinot kestävyysmurroksessa' tilaisuuksista ensimmäisessä tarkasteltiin verotuksen ja toisessa informaatiohjauksen vaikutuksia. Tilaisuuksista saatiin erittäin hyvää palautetta ja kohderyhmä toivoi näille jatkoa. Tilaisuudet toivat näkökulmia ministeriöiden edustajille. Lisäksi ne laajensivat osallistuneiden tutkijoiden ymmärrystä ja toivat uusia kontakteja.

B Luottamushenkilöihin kohdennetut vaikuttavuustoimet

Luottamushenkilöihin kohdennettu vaikuttavuustyö pyrkii lisäämään maankäyttöpolitiikan kysymysten tunnettuutta ja ymmärrettävyyttä päätöksentekijöiden keskuudessa. Luottamushenkilöihin on kohdennettu vaikuttavuustoimenpiteitä, esim. Kuntapäättäjien sparraus yhdessä Kaupunkiakatemia ja STN:n Co-Carbon-tutkimuksen kanssa. Toimenpiteitä käsitellään tässä kertomuksessa. On myös hyvä huomata, että myös yleinen medianäkyvyys ja kansalaiskeskusteluun osallistuminen ovat tehokkaita keinoja maankäyttöpolitiikan kysymysten tuomiseksi päätöksentekijöiden tietoon. Näitä suureen yleisöön kohdistuvia toimenpiteitä on käsitelty tarkemmin vaikuttavuuskertomuksessa 4.

C Kansainvälinen vaikuttaminen

Konsortion tutkijat osallistuvat myös kansainväliseen maankäyttöpolitiikan kehittämiseen ja keskusteluun, edistäen yhteisten ongelmien tunnistamista ja hyvien käytänteiden jakamista.

4. Havainnot konkreettiset vaikutuksista

Hankkeen vaikutukset konkretisoituvat keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä, kun maankäyttöpoliittista sääntelyä ja toimintatapoja uudistetaan. Tämän hetken konkreettisina havaintoina voidaan nimetä seuraavat:

Maankäyttöpolitiikka kiinnostaa luottamushenkilöitä. Hankkeessa käsiteltävät haasteet (asumiskustannusten nousu, segregaatio ja hiilijalanjälki) puhuttavat lähes kaikilla kaupunkiseuduilla ja maankäyttöpolitiikka on alettu tunnistaa yhtenä keinona ohjata yhteiskuntaa kestävämpään suuntaan.

Maankäyttöpolitiikkaan liittyvä päätöksenteko ja valmistelu on tietoperusteisempaa. Tällä hetkellä yleinen ymmärrys maankäyttöpolitiikan vaikutuskanavista ja -mahdollisuuksista on osin puutteellista. Olemme havainneet valtionhallinnon ja luottamushenkilöiden taholta lisääntyntä kiinnostusta ymmärtää, minkälaisia vaikutuksia eri maankäyttöpoliittisilla toimilla on ja mitä potentiaaleja niihin liittyy. Yksi selkeä indikaattori tästä on erilaisten selvitysten ja asiantuntijatoimeksiantojen korkea määrä. Esimerkkinä laaja-alaisesta tietoperusteisuuden vahvistumisesta ovat tutkimuksessa laaditut segregatioindeksit. Näitä on aiemmin laskettu vain muutamille suurille kaupungeille. Tutkimuksessa on luotu ensimmäistä kertaa kansallinen 20 kuntaa kattava kokonaiskuva, joka on nostanut useissa kunnissa kiinnostusta, osaamistasoa ja tuonut syötettä paikalliseen ja kansalliseen päätöksentekoon.

Puheenvuorot kuntien tilaisuuksissa ovat herätelleet kuntapäätäjien ja maankäyttöpolitiikkaa eri näkökulmista tarkastelevien asiantuntijoiden tietoisuutta ja tuoneet uusia näkökulmia. Tutkimusryhmän jäsenet ovat pitäneet yhteensä yli 50 puheenvuoroa kunnille ja sidosryhmille. Esimerkkeinä ovat "Miten kaupunkisuunnittelu kytkeytyy kaupunkien väliseen ja sisäiseen muuttoliikkeeseen" -puheenvuoro kaupunkien johdolle ja suunnittelijoille 56 seutukaupungin verkostossa sekä kaupunkien johdolle ja suunnittelijoille Nordic City Making -viikolla pidetty puheenvuoro "Mitä eroja ja yhtäläisyyksiä suomalaisten kaupunkisuunnittelun kärkihankkeiden ja pohjoismaisten verrokkien välillä on?".

Monet kunnat uudistavat ja mukauttavat nyt omia toimintatapojaan ja maankäyttöpoliittisia ohjelmiaan. Monissa kunnissa on jo hyväksytty uusia maankäyttöpoliittisia linjauksia hankkeessa syntynyttä osaamista hyödyntäen.

5. Tavoiteltu vaikuttavuus ja konsortion saavutukset tällä hetkellä

A Tietoperustaisen päätöksenteon tukeminen valtion- ja aluehallinnossa

Maankäyttöpolitiikan tutkimuksellista ymmärrystä on viety lainvalmisteluun.

Konsortion tutkijat ovat osallistuneet merkittäväällä panoksella maankäyttöpolitiikkaa keskeisesti ohjaavan maankäyttö- ja rakennuslain uudistamistyöhön. Prof. Ari Ekroos toimii Maankäyttö- ja rakennuslain uudistamistyöryhmän varapuheenjohtajana, sidosryhmäfoorumin puheenjohtajana ja parlamentaarisen seurantaryhmän jäsenenä. Aija Staffans on asiantuntijana kommentoinut maankäyttö- ja rakennuslain käynnissä olevaa uudistusta valmistelun sidosryhmäseminaarissa painottaen erityisesti ympäristön laadullisten vaatimusten merkitystä ja tapaa, jolla niitä ohjataan kaavoituksessa.

Maankäyttöpolitiikan valmistelun ja ohjauksen tietoperustaisuutta on tuettu laajalla ja aktiivisella osallistumisella valtionhallinnon työryhmiin ja ohjelmiin.

Esimerkkeinä toimista nostamme esiin seuraavat

- Ari Ekroos on Suomen Ilmastopaneelin jäsen.

- Seppo Junnila on toiminut asiantuntijavalmistelijana Ympäristöministeriön Teollisen puurakentamisen ohjelmassa.
- Seppo Junnila on toiminut asiantuntijana Ympäristöministeriön Kiertotalous hallitusohjelmassa – selvityksessä.
- Juudit Ottelin toimii Ympäristöministeriön Kiertotalousohjelman asiantuntijana Kunnat ja alueet -teemaryhmässä sekä arvioijana Suomen ympäristökeskuksen Kiertotalousohjelman ennakoarvioinnissa.
- Aija Staffans toimii asiantuntijana Ympäristöministeriön Kulttuuriympäristöstrategian arvioinnissa.
- Hannu Ruonavaara ja Elina Sutela olivat Asuntopoliittisen kehittämisohjelman työryhmän kuulemina asiantuntijoina.
- Elias Oikarinen toimi ympäristöministeriön pyynnöstä asiantuntija-apuna maankäyttö- ja rakennuslain (MRL) kokonaisuudistuksen kansantaloudellisten vaikutusten arvioinnissa ja antoi Valtiovarainvaliokunnan kutsusta asiantuntijalausunnon Asuntopoliittisen kehittämisohjelman taloudellisista vaikutuksista ja Valtion asuntorahaston roolista ohjelmassa.

Tietoperustaista päätöksentekoa on tuettu useiden tutkimus- ja selvityshankkeiden kautta

Tutkimus- ja selvityshankkeet laajentavat SmartLandin teemoja sekä jalkauttavat tutkimuksellista tietoa kotimaiseen kontekstiin.

- Aalto-yliopisto (Heidi Falkenbach) toteuttaa Ympäristöministeriön rahoittaman selvityksen ”Kaavoituksen vaikutukset kiinteistöjen arvoihin ja maankäyttöpoliittisten keinojen muutosten vaikutusarviointi”, jonka tavoite on tarkoitus tuottaa tietoa Maankäyttö- ja rakennuslain uudistuksen valmistelutyöhön.
- Aallon (Heidi Falkenbach, Ari Ekroos) ja Owal-groupin konsortio toteuttivat Ympäristöministeriön rahoittaman tutkimushankkeen ”Maapolitiikan nykytila ja tulevaisuus – keinot, vaikuttavuus, avoimuus ja hyväksyttävyyys”, jonka on tarkoitus tuottaa tietoa Maankäyttö- ja rakennuslain uudistuksen valmistelutyöhön. Hanke laajentaa Smartland-hankkeen maapolitiittisten käytäntöjen kartoitusta kaikenkokoisiin kuntiin, sekä sisältää myös maapolitiikan käytäntöjen vaikuttavuuden, avoimuuden ja hyväksyttävyyden arvioinnin.
- Turun yliopiston työryhmä Hannu Ruonavaara, Hanna Kettunen, Elina Sutela ja Hanna Tyvelä on tehnyt ympäristöministeriön toimeksiannosta selvityksen ”Asuntopoliittikkaa Euroopassa - Mitä voimme oppia?”, jota on käytettiin Asuntopoliittisen kehittämisohjelman laatimisessa.
- Aalto (Seppo Junnila) toteuttaa Valtiovarainministeriön ja Ympäristöministeriön Kasvua ja kehitystä puusta ohjelmaan selvityksen ”Kaupunkilaiset kilpailukykyisten hiilinielujen ja -varastojen rakentajina” (UrbanCstock).
- Aalto (Seppo Junnila) toteutti Uudenmaan liiton rahoittaman tutkimushankkeen, jossa arvioidaan ja kehitetään hiilineutraaliustavoitteiden edistämistä maankäyttöpolitiikan-, hiilinielujen- ja kompensatioiden avulla.
- Aalto (Ari Ekroos) on osana laajaa konsortiota toteuttanut Ympäristöministeriön toimeksiannosta selvityksen ilmastolain kytkennöistä muuhun lainsäädäntöön sekä perus- ja ihmisoikeuskysymyksiin. Selvityksessä on tarkasteltu maapolitiikkaan liittyvän sääntelyn suhdetta ilmastolain mukaiseen suunnitteluun.
- Samuli Miettinen ja Martti Häkkänen ovat toteuttaneet Ympäristöministeriön tilaamaan selvityksen maankäyttö- ja rakennuslain maapolitiikan säännösten arviointitarpeesta Euroopan unionin valtioneuvoston sääntelyn näkökulmasta.

B Luottamushenkilöihin kohdennettu vaikuttavuustyö

Maapolitiikan tunnettuutta ja kykyä toimia keinona kuntien kokemien ajankohtaisten haasteiden ratkaisussa on edistetty

Hankkeen tässä vaiheessa luottamushenkilöille kohdennettu vaikuttavuustyö on keskittynyt vaikuttamiseen vuoden 2021 kuntavaalien yhteydessä. Kuntavaaleihin liittyen konsortion johtaja, prof. Seppo Junnila piti

puheenvuoron Strategisen Tutkimuksen Neuvoston (STN) organisoimassa Tiede kohtaa kuntavaalit – tilaisuudessa 24.3.2021.

Kuntien virkahenkilöt ovat hankkeen aikana nostaneet tutkimuksen useissa toimenpiteissä esiin tarpeen välittää tietoa maankäyttöpolitiikan peruslainsäädännöstä myös kuntien luottamushenkilöille. Kuntavaalien yhteydessä julkaistiin lyhyt infovideo maankäyttöpolitiikan roolista kunnissa herättämään kuntavaaliehdokkaiden mielenkiintoa maankäyttöteemoihin. Tätä on levitetty tutkimuksen vuorovaikutuskuntien kunnanvaltuustoille osana tutkimuksesta kertovaa viestiä.

Syksyllä 2023 järjestimme Kaupunkiakatemiaa ja STN:n rahoittaman Co-Carbon –hankkeen kumppanina pääkaupunkiseudun kuntien valtuustosparrauksen. Tilaisuudessa käsiteltiin konkreettisia kaupunkikehityksen kysymyksiä ja tämä koettiin erittäin hyödylliseksi. Lisäksi valmistelimme kattavasti kuntien viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden osaamistasoa nostavaa informaatiokokonaisuutta ja koulutusta.

C Kansainvälinen vaikuttaminen ja osallistuminen

Suomen tapaa lähestyä ja ratkoa kaupungistumisen suuria haasteita on tuotu esille kansainvälisissä verkostoissa ja kansainvälisistä verkostoista on tunnistettu mahdollisuuksia myös Suomen käytäntöjen kehittämiseksi.

Konsortion tutkijat toimivat osana seuraavia, Smartland.fi-tavoitteenasetantaan välittömästi liittyviä verkostoja.

- Heidi Falkenbach toimii Akademie für Raumforschung und Landesplanungin asettaman Saksan maapoliittisia työkaluja arvioivan kansainvälisen asiantuntijaryhmän (International working group on Land Policies) asiantuntijajäsenenä.
- Athanasios Votsis toimii EU ERA4CS verkostossa toimivan Co-design of Climate Services-työryhmän jäsenenä.
- Heidi Falkenbach on maankäyttöpoliittisin keinoin tehtävää maan arvon kanavoitinta tarkastelevan EU Cost-toimen (Public Value Capture of Increasing Property Values) jäsen ja Suomen maavastaava.

6. Tahattomat vaikutukset ja muutokset konsortion toimintatavoissa

Maankäyttöpolitiikan nykytilan kartoittamisen yhteydessä havaittiin, että perusymmärrys maankäyttöpolitiikan vaikutuksista ja vaikutusmekanismeista on ennakoitua alhaisemmalla tasolla myös valtionhallinnossa ja luottamushenkilöiden keskuudessa. Lisäksi esimerkiksi lehdistössä maankäyttöpolitiikkaan liittyvässä keskustelussa vilisee virheellisiä ja puutteellisia vaikutuslogiikka- ja vaikutusmekanismitulkintoja, mikä edelleen ohjaa maankäyttöpolitiikkaan liittyvää keskustelua sivuraiteille. Tämän oletetaan olevan seurausta siitä, että pääosa aiheesta käsittelevästä tieteellisestä tiedosta tuotetaan nykyään englannin kielellä ja tietoa muodostetaan useissa kansainvälisissä konteksteissa. Koska maankäyttöpolitiikka on hyvin paikallista, toimijoilla voi olla vaikeuksia siirtää kansainvälisessä kontekstissa tuotettua ymmärrystä omaan toimintaansa. Toimijakentän monitaustaisuus vaikeuttaa asiaa entisestään, koska ammattitermistö ei ole yhteisesti ymmärretty.

Maankäyttöpolitiikan kokonaisvaikuttavuuden hahmottamisessa on myös ollut vaikeuksia. Voi olla, että maankäyttöpolitiikan systeemisistä vaikutuksista ja yhteyksistä muihin yhteiskunnan sektoreihin ei täysin tunnisteta, mikä osin vaikeuttaa strategisen otteen ottamista maankäyttöpolitiikkaan.

7. Vaikuttavuuden saavuttamiseksi tehty tutkimustyö

- Osana SmartLandin rinnalla toteutettua VN TEAS Maapolitiikan nykytila ja tulevaisuus-tutkimusta on toteutettu kuntien eri toimijaryhmiä laajasti osallistaneita focus group –haastatteluja sekä luottamushenkilöiden haastatteluita. Nämä ovat luoneet vuorovaikutusta kunnissa.
- Tuloksia kaupunkien hiilijalanjäljen hillitsemisen strategioista ja mahdollisuuksista maankäyttöpolitiikan keinoin on jalkautettu hankkeeseen osallistuneiden kaupunkien sisäisillä tilaisuuksilla, joihin on osallistunut tutkijoiden lisäksi kaupungin johtoa, rakennetun ympäristön alan johtohenkilöitä ja ilmastomuutosasiantuntijoita.

Esimerkkejä tietoperusteisen päätöksenteon tukemiseksi laadituista julkaisuista:

- Kiertotalouden strategisen ohjelman arviointi, Mikael Hildén, Annukka Berg, Hanna Salo, Katriina Alhola, Susanna Horn, Ari Jokinen, Pekka Jokinen, Seppo Junnila, Tiina Karppinen, Päivi Kivikytö-Reponen, Kaisa Korhonen-Kurki, Minna Lammi, Hanna Lehtimäki, Helena Leino, Jussi Lintunen, Tuuli Myllymaa, Juudit Ottelin, Anne-Christine Ritschkoff, Enni Ruokamo, Hanna Salmenperä, Paula Sankelo, Topi Turunen.
- Martti Häkkänen (10.3.2020) Maankäyttömaksut ja kehittämiskorvaukset - oikeudellinen selvitys maankäyttösopimuksia koskevista käytänteistä
- Ari Ekroos (8.9.2020), Ilmastolain kytkennöistä muuhun lainsäädäntöön sekä perus- ja ihmisoikeuskysymyksiin - Ympäristöministeriön toimeksiannosta 2020 laadittu selvitys <https://aaltodoc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/46759/isbn9789526400488.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Maankäyttö- ja rakennuslain maapolitiikan säännösten arviointitarve Euroopan unionin valtioneuvoston näkökulmasta. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-070-5>
- Ruonavaara, Hannu; Kettunen, Hanna; Sutela, Elina; Tyvelä, Hanna : Asuntopolitiikkaa Euroopassa - Mitä voimme oppia? Ympäristöministeriön julkaisuja 2020:30. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-435-2>
- Real2030 - loppuraportti. Aalto-yliopiston julkaisusarja TIEDE + TEKNOLOGIA 2/2021. Laine, J., Puustinen, T., Talvitie, I., Junnila, S.
- Falkenbach, H., Krigsholm, P., Lönnroth, T., Puustinen, T., Ekroos, A., Häkkänen, M., Kortelainen, J., Luomala, N., Rausmaa, S. & Toivanen, M., Maapolitiikan nykytila ja tulevaisuus: Keinot, vaikuttavuus, avoimuus ja hyväksyttävyys. 21 Jun 2021, 264 p. (Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja ; vol. 2021, no. 49.)